

Ben Okri

Kad se svetla vrata

Prevela s engleskog Ljubica Brajer

Ed je pevao na jednom lose posećenom koncertu kada je nestalo struje. Taj hotel nije imao nijedan električni generator. Publika je vikala i trazila novac nazad, a potom s gnusanjem napustila salu. U mraku Ed vide blistavu belu haljinu svoje devojke kako lebdi prema njemu. Cuo je njen tuzni glas kako kaze:

"Treci put za jednu noc."

"Mislim da im se moja pesma nije dopala, Marija."

Ona se tiho nasmeja.

Malo zatim rece da se ne oseca dobro.

"To je zbog zamracenja." kaza on otsutno. "Najpre se osecas sablasno."

Sa mikrofonom u ruci, zurio je u neprozirnu tamu. Njene oci su sijale kao oci macke. On vrati mikrofona na postolje i vise nije obracao paznju na nju. Dok je zajedno sa ostalim muzicarima raspredao instrumente, ona je sedela u uglu pozornice, sva groznicava u mraku. Vise je nije primecivao sve dok upravnik hotela nije dosao sa lampom i ugledao je kako spava na podu. Ed je probudi i odvede je taksijem kuci. Nervirala ga je te noci i zato sto ga je nervirala, nije primetio da je pocela da se menja.

Neko vreme ju je izbegavao. Poceo je da razmislja o tome kako je isuvise nezna, isuvise krhka, kako sve samo kvari. Uspeo je da je okrivi i za neuspeh svog poslednjeg koncerta. Cak je poceo da razmislja i o tome da pronadje drugu devojku. Ali kada je ponovo dosla kod njega posto se nedelju dana nisu videli i posto su se svetla vratila, bila je tako lepa i oci su joj bile tako tuzne da je on sasvim zaboravio na svoja sitnicava negodovanja. Ne upitavsi je kako je, ili da li se bolje oseca, zakljucao je vrata i poceo da je ljubi. Odgurnula ga je od sebe. On je uze za ruke i zagleda se u nju. Ona lako zadrhta. Ruke su joj bile nezne, a dlanovi vlazni. Kapljice znoja svetlucale su joj ispod nosa. Navede je da legne na krevet. Onda joj skide cipele i priblizi joj se tako da je morala da ga pogleda u oci.

"Hocu da gledam televiziju," rece ona.

"Gledaj moje oci."

Ona se nasmesi. Sasvim lagano, kao da ne zeli da poremeti njeno prepustanje, prstima joj je milovao noge. Zapoceo je predigru, kad ona kinu.

"Jesi li prehladjena?"

"Samo sam kinula."

"Mozda te neko doziva."

"Ko?"

"Ne znam."

Nastavio je da se igra njenim toplim butinama. Telo joj ocvrstu. On oseti da je vlažna. To je uvek dolazilo kao iznenadjenje.

"Nadrazujes me."

Nadrazivao ju je jos malo. Onda joj skide svilenu bluzu i suknju i baci ih na fotelju. Poceo je brze da dise. Cekao je da se ona usprotivi.

"A tvoja majka?" pitala je, drugacijim glasom.

Ed je ziveo sa majkom u dve male sobe.

"Znao sam da ces nesto izmisliti."

"Pa?"

"Otislala je na skup gradjana."

"I?"

"Dugo se nece vratiti."

Marija je malo cutala, a onda upita:

"Sta ako je neko potrazi?"

"To je sredjeno."

"A vrata?"

"Sve je u redu."

Ona se zagleda u njega. Oci su joj bile sjajne. Kada se nasmesila, Ed duboko udahnu pre no sto uroni u njene grudi.

"Zivot je lep," rece on drhtavim glasom punim osecanja.

"Ko je rekao da nije?"

"Niko."

Cutali su. Nežno mu je milovala kosu. Onda se privila uz njega sa takvim zarom da se on odjednom uzbudi.

"Sta ako ja ne zelim?" rece ona malo se odvojivsi od njega.

"Onda ces biti iznenadjena."

"Cime?"

"Samom sobom."

"Ozbiljno, Ed, sta ako ja bez ikakvog razloga necu?"

"Sta neces?"

"Ozbiljno te pitam."

"Je l' ti to hoces da me ubijes?"

"Budi ozbiljan."

"Pa, bicu krajnje razoca..."

Onda se dogodilo opet, iznenada, bez upozorenja, zadiruci u njihove zivote. Svakoga dana, jedanputa, dvaputa, cesto nebrojeno puta, svetla su nestajala i sve je uranjalo u tamu uz mucnu navalu toplote i znoja i neshvatanja.

U mraku Ed oseti da se raspolozenje menja. Marijino telo je gorelo kraj njega. On ustade i upali svecu. Njeno lice je bilo blede. Usne su joj drhtale. Po celu joj izbi znoj. U ocima joj se ogledao strah. Kada on krenu ponovo u krevet ona ga odgurnu i poce da se oblaci.

"Sta je sada?"

"Moram da idem."

"Zasto?"

"Idem."

"Je li to zbog svetla? Brzo ce doci."

"Idem."

"Zasto?"

"Zato."

"Zasto si odjednom tako cudna?"

"Bojim se."

"Cega?"

"Nicega."

Pokusao je da je nagovori da ostane, ali nije bio ubedljiv. Marijina lepota ucinila je da on na neverovatan nacin misli samo na jedno.

"U redu," rece ljutito, "ako zelis da ides, onda idi!"

Podstaknuta novim tonom u njegovom glasu ona poce zurno da se oblaci. Komarci su zujali oko nje. Vrucina kao da je bivala sve veca. Da ju je pazljivije pogledao u svetlosti svece, video bi kako je cudno bila uznemirena. Ali, on je primetio samo ono sto je za njega bila ravnodusnost. Kada se sasvim obukla, pogledala ga je svojim nedokucivim ocima i rekla:

"Hoces li me ispratiti?"

Sav nezadovoljan, ne mogavsi da shvati zasto je tako iznenada pokvarila vece, ostao je bez reci. Visoko uzdignute glave, ona zgrabi svoju tasnu i izađe iz sobe. Onda se on razbesne i poce nepovezanim recima da vice na nju i naziva je pogrđnim imenima. U hodniku je bilo veoma mracno. Napolju je cuo i druge kako vicu: neki na svoje zene, neki na decu, neki kao da su vikali u prazno, kao da su tako hteli da zabeleže postojanje svog nezadovoljstva.

Ti drugi glasovi su dopirali do njega ali on je nastavio glasno da je vredja, s nadom da ce mu ona odgovoriti, s nadom da ce se posvadjati tako da bi jedino resenje moglo biti trenutno pomirenje. Ali ona nije upala u tu klopku. Kada su prosli pored jedne tezge sa petrolejskom lampom on vide senku na njenom licu ali je nije shvatio. A kada su stigli do glavnog puta, on je vec toliko bio sve pokvario da je, kada je naisao taksi, samo zurio u nju pretećim pogledom. Pre no sto je usla u taksi rekla mu je:

"Nemoj da budes takav prema meni."

"A zasto da ne budem?"

"Zasto?"

Ne misleci tako, ali ne mogavsi da se savlada, iznerviran mrakom, on rece:

"Ti samo stvaras nepravilike. Previše si slaba. Stalno bolesna. Previše bojazljiva. Tebi u stvari nije ni stalo do nas. Ne zelim vise da te vidim."

Ona ga je netremice gledala. Nestrpljivi taksista zatrubi.

"Ne zelim," rece Ed, sa previse osecanja i sa nekim neobjasnjivim zadovoljstvom.

Marija otvori vrata kola i sa odsjajem svetlosti sveca u ocima rece:

"Ako to ucinis, ako me budeš odbacio i ne budeš zeleo vise nikada da me vidis, ubices me."

Izgledala je gotovo demonski, skoro u ludilu.

Nastavila je:

"A ako me zaista volis i ako kasnije pozelis da razgovaras sa mnom, moraces me probuditi iz mrtvih. Mozes li ti to?"

Ed je nije razumeo. Bio je sasvim zaprepasten. Ne rekavsi vise ni rec, ona nestade u taksiju. A taksi, bez zadnjeg svetla, nestade u mraku.

Tri nedelje su prosle, a on nije zeleo da je vidi. Zamracenje je i dalje trajalo. Majka ga je neprestano pitala zasto nema Marije, a on je neprestano lagao da je sve u redu. Onda, jednoga dana, posto je dovršio snimanje ploce i posto je obavio sve poslove u kancelariji, vratio se kuci sav iscrpljen, napetih nerava i glave, i shvatio da ona sasvim odlazi iz njegovog zivota. Seo je u fotelju misleci na Mariju. Zatvorio je oci i pokusao da spava. Plamen svece neprestano se izvijao. Komarci su mu zujali oko usiju. Zatvorenih ociju video je svecu kao plesaca u agoniji, sveg u znoju.

Neprijatno je mirisao. Mucili su ga komarci i musice. Iscrpljen posle jos jednog radnog dana, sav zgnjecen od nadljudskih napora da udje u autobus, otupeo od neumoljive vrucine, cinilo mu se da su sva osecanja kao rukom odneta iz njega. Spusti se sa stolice i zaspao na podu. Dok je spavao, sanjao je jedan neobjasnjiv san u kom je Marija izašla iz ogledala. Oko glave je imala oreol koji ga je trenutno zaslepio. Kada joj je ugledao lice, iznenadio se kako je primila boju alabastera. Umesto ociju imala je tamne rupe. Zubi su joj ispadali iz usta, jedan po jedan, dok ju je on u cudu posmatrao. Probudio se iznenada, sa tugom u stomaku, teskom kao olovo.

Sveca je skoro bila dogorela. On se nije odmorio. Naprotiv, osecao se jos iscrpljenijim. Podigao se i seo na pod, a od vrucine nije mogao da dise. Zeleo je da ga komarci ostave na miru bar jedan sat da bi mogao da povрати energiju koju je izgubio zbog vrucine i prasine i u borbi da stigne kuci. Nadao se - a zapravo nije smeo ni da se usudi da se ponada - da ce se svetla vratiti. Ustao je i poceo peskirom da brise lice kad mu se ucini da je video Mariju na vratima. Izadje napolje. Hodnik je bio mracan i prazan. Vratio se i nastavio da spava. Opet je sanjao Mariju. Hodala je gore-dole, u svetu ogledala, naga.

"Zasto tako hodas?" pitao je.

"Pevaj mi", rekla je ona.

"Zasto?"

"Uspori malo ono sto mi se dogadja."

"Ne mogu da pevam dok se svetla ne vrate."

Ona se smejala. Onda ju je jasno video. Iz usiju joj je raslo cvece. Kada je pomerila glavu primetio je da su joj se u kosu cvrsto upleli slepi misevi. On vrisnu a slepi misevi mu poletese u oci. Probudio se sav u znoju.

"Oh, Boze!" rece on kad mu se javi neko cudno predosecanje.

Ustao je, upalio drugu svecu, a onu staru ugasio. Sede na stolicu i upita se kako je moglo da se dogodi da tri nedelje ne vidi Mariju. Stideo se samog sebe. Tri nedelje! Njegov stid toliko poraste da on okrivi nju za sva svoja nezadovoljstva i neprilike u tom danu. Krivio ju je zbog zastoja u saobracaju. Kriva je bila sto je izgubio tri dugmeta sa kosulje dok se borio da udje u autobuse na putu za posao. Uspeo je da je osudi i za nestanke struje.

Plamen svece proizvodjao je gustere koji su jurili po zidu, povecavao paucinu. Dok mu je vrucina osvajala svest, on odluci da ode kod Marije, onako znojav, i da joj kaze sta je sve uradila. Odagnavsi od sebe to nemilosrdno osecanje, Ed se obuce. Majci ostavi poruku na kojoj je pisalo: "Otisao sam kod Marije. Necu dugo." Dunuo je i ugasio svecu. U mraku iznenada oseti da je zanemarujuci Mariju otisao isuvise daleko i da mu sada nema spasa. Kljuc od sobe je ostavio za majku ispod otiraca. Onda, kroz hodnik, izadje u zajednicko dvoriste.

Ulica ga je cekala.

Na jednom praznom prostoru ispred kuca ljudi su palili gomile smeca i godinama nagomilavanu starudiju. Bio je to poslednji cin ocaja. Ed uvide kako dugotrajno odsustvo struje pocinje da stvara nove napetosti. Plameni jezici buknuše i osvetlise gladna decja lica. Ed prelete pogledom preko tog mocvarnog predela sa visokom travom i jednim usamljenim zakrzljanim drvetom. Na rubu mocvare bila je zgrada skole cije je dvoriste korisceno i kao klanica. Ed je posmatrao nemirne koze privezane za zid skole. Onda vide

da je vatra zahvatila i ono zakrzljalo drvo. Zivotinje su se otimale na uzicama. Drvo nije imalo lisca i on je nocu cesto na golim granama video sklupcane, usnule petle.

Ed prodje pored vatre i drveta koje je gorelo. Gomila ljudi je u tisini posmatrala kako vatra gori. Na ulazima kuca tu i tamo su gorele svece kao da grad bdi. Kada je stigao do glavnog puta i hteo da zaustavi taksi video je uobicajene zastoje u saobracaju. Kola se nisu kretala. Ed je cekao da naidje prazan taksi. I dok je tako cekao, korio je sebe. Sta to nije bilo u redu sa njim? Sta on to umislja, ko je on? Dobro je znao koliko je sreće imao sto je, pre svega, upoznao Mariju. Imao je jos vise sreće da i ona pokaze zanimanje bas za njega pored toliko drugih muzicara i muskaraca koji ga zasenjaju svojim bogatstvom, uspehom, položajem. Pa zasto onda nije bio malo bolji prema Mariji? Zasto je poceo da se ponasa kao da su mu je darovali? Nasmesio se: znao je. U pitanju je bila nadmenost i nastranost koja prati male uspehe. On je nedavno izdao prvi album koji je publika dobro primila i koji se dobro prodavao. Intervjuisali su ga na televiziji i ponekad bi ga neko prepoznao na ulici. Ali vise od toga, vise od onih sitnih zadovoljstava koja je imao podvrgavajući je svojoj volji, poceo je da oseca neku novu energiju, da bude siguran da je moc u vazduhu, u njegovim plucima, jer je on sada bio drugi covek, i da ta moc moze da odnese svu camotinju iz njegovog zivota i da ugodi nesputanoj volji njegovog duha.

Cekao je petnaest minuta, ali saobracaj je i dalje bio zakrcen. Odlucio je da pesice ode do Marije, do njene drvene kucice koja je tonula u dubine geta Munsin. I kada je krenuo, pred ocima mu je bilo Marijino lice od pre tri nedelje, blede, i sa kapima znoja po nosu. Zacudi se sto je poceo da se priseca pojedinosti o njenom licu i to onih na koje tada nije obracao paznju. Osecao je da joj je ucinio veliku nepravdu i obuze ga prekomerna zabrinutost da, ako ne pozuri, ona jednostavno moze poceti da izlazi sa prvim muskarcem koji joj pridje.

Prosao je pored jedne prorocice koja je svoja predskazanja izgovarala u prasnjavu ulicu. Nosila je plakat na kom je pisalo: "CENA TASTINE JE SMRT". Ispred vracarine kolibice dva coveka su bila obuzeta halucinacijama. U rukama jednog od njih bilo je belo pile koje je divlje mlataralo krilima. Ta dva coveka su plesuci isla prema Edu, cvokocuci i skrgucuci zubima, kao da ce ga napasti u tom svom ludilu. Kada je Ed prosao pored njih, pevali su za njim. Presao je ulicu kod autobuske stanice i pokusao da zaobidje prosjake koji su izgledali kao da su im tela zatrovana svim jadom ovoga sveta. Osvetoljubive prikaze koje su se kacile za njega, vukle ga za ruke, za rukave, zaklinjuci ga da im da novac. Nije im dao nista. Gurao ih je od sebe a oni su se vukli za njim, preklinjuci. U licu jedne mlade prosjakinje on vide Marijino lice. Video ju je kako je izgledala jednoga dana na autobuskoj stanici kada je slucajno upala u tucu u autobusu i kada se pojavila vristeci, sa svih strana pritisnuta gomilom koja se tukla. Bila je tada kod njega i vracala se kuci. On ju je posmatrao cudeci se kako je te surovosti obicnog gradskog zivota vec nisu sasvim unistile.

Na vecernjem svetlu bilo je gundelja. Mrak je bio sve gusci a stanovnici grada su se kretali kroz velove prasine. Prosao je pored dece koja su se igrala skolice, okruzena odvodima kisne kanalizacije.

Gundelji su, preplicuci se u vazduhu, leteli u obacima iznad gomila smeca uz drum. A iznad velike hrpe smeca na pijaci ispustali su tako pistave zvuke da su Edu skripturali zubi. Marijino lice mu se ponovo ukaza kada je dosao do jednog raskrsca gde su vojnici koji usmeravaju saobraćaj bili u nekom mahnitom raspoloženju. Buka automobila, ljudskih glasova, muzike iz prodavnica gramofonskih ploca, bila je nesnosna. Bilo je kao da je neki bezimni instrument, cija je muzika izvedena iz krajnjeg ljudskog haosa, svirao tako snazno kao da se raspada. Prodavnice u kojima su se prodavale sitnice, bale platna, plasticni lavori i sve moguće vrste rukotvorina, svetlele su u prasini petrolejki i svetlo-narandzastoj boji generatora struje.

Secao se kakvo joj je bilo lice kada je poslednji put s njom vodio ljubav na sofi. Uvek se ponasala kao da u tome ima neceg sustinski loseg. Trebalo joj je beskrajno laskati i maziti je i morala je da se oseca kao da ona sama nije odgovorna za taj cin niti za svoje uzivanje u njemu. Cudna devojka, mislio je Ed. Kad god je zaista uzivala, grizla je svoju donju usnu. Grizla ju je snazno, pola u bolu, pola u zanosu.

Dosao je do kolibe jedne gatara koja je proricala buducnost i jednog tumaca snova. Pozeleo je da udje unutra, ali se plasio slika koje bi oni mogli izazvati u njemu i duhovnog pomirenja koje bi mogli traziti kada bi im ispricao o svojim snovima.

Malo dalje Ed se iznenadi ugledavsi Mariju kako hoda u snu. Video ju je i ranije kako hoda u snu, ali uplasio se kada ju je ugledao tako u javnosti, kako prelazi ulicu. Izgledalo je da se nimalo ne obazire na tutnjavu saobraćaja. Presao je ulicu za njom i morao je da potrci jer je jedan zglobni kamion projurio ne obracajuci paznju na vojnike koji usmeravaju saobraćaj. Stigao ju je, uhvatio je za ramena i kada se okrenula prema njemu, samo sto nije pao u nesvest. To nije bila ona vec neka slepa zena sa mlecim ocima. Ed produzi dalje posrucuci, sav zbunjen, nesto mrmljajuci. Onda zastade da se povrati od soka. Ludilo vojnika dopre do njega. Usmeravali su saobraćaj mahnitim pokretima, bicevali vozace i udarali motocikliste po ledjima.

Dok je Ed stajao tako usred nesklada zvukova, zacuo je melodiju koja mu je bila toliko poznata da mu zastade dah. Bio je to njegov album. Poce lakse da dise. Sa osmehom na licu, slusao je svoju muziku kako tresti iz prodavnice ploca. Predvide u sebi stih koji sledi, ali ga nije cuo. Ploca je bila izgrebana, a vlasnik prodavnice izgleda nije bio u blizini. Iznervirao se slusajuci svoju muziku na zaglavljenoj ploci. Namrgodio se i nacinio ljutit pokret rukom. Onda tek primeti da ga jedan od vojnika koji su usmeravali saobraćaj uporno netremice gleda u oci. Ed u tom trenutku shvati da je i on odsutno zurio u tog vojnika. On krenu, ali vojnik napusti saobraćaj i pridje mu. Korbac se njihao iza njega. Kad je progovorio, Edu se ucinilo da je video da mu gundelji iskacu iz usta.

"Zasto se ti kreveljis na mene, ha?" upita vojnik.

Ed promrmlja nesto nepovezano.

"Ne dopada ti se kako ja radim, ha?" nastavi vojnik dok mu se korbac klatio.

Ed je cutao.

"U sta si se zagledao?"

"Ja? Ni u sta."

"Ja sam kaplar, znas?"

"Znam", rece Ed.

"Je l' ti to pokusavas da budes pametan?"

"Ne."

"Polazi za mnom u stanicu."

"Zasto?"

"Rekao sam ZA MNOM!"

Ed nije imao razloga da se plasi ali kaplar je zurio u njega znojeci se, crvenih ociju. Uniforma mu se osecala na mokracu.

"Zasto? Sta sam ucinio?"

"Umukni!" viknu kaplar.

"Zasto?"

"Rekao sam UMUKNI!" rece kaplar poprskavsi Edovo lice pljuvackom.

Ed se obrisa i polako poce da uzmime. Jedna zena izadje iz kucerka i prosu kofu neke ljigave vode na put. Automobilske trube neskladno zaparase vazduh. Priblizavala im se grupa tradicionalnih muzicara koji su prstima udarali po malim dobosima. Pevali su veoma tuzne pesme. Kad su stigli do njih, Ed - koji je vec cesto razmisljao o prilagodjavanju tradicionalne muzike savremenim sadrzajima - vide mogucnost da pobjegne. Pre no sto je mogao bilo sta da ucini, kaplar ga mlatnu po ledjima.

"GLUPAVI PACOVE! KO SI TI DA MI ODGOVARAS DOK JA GOVORIM!"
zapenio je kaplar ponovo podizuci korbac.

Ed nije cekao drugi udarac. Zgrabio je korbac, gurnuo kaplara i uleteo u povorku muzicara. Kaplar se okliznu po onoj ljigavoj vodi i pade. Rukama pokupi pileci izmet sa puta misleci da je to njegov korbac i pojuri Eda.

Ubogi muzicari su pevali o podmitljivoj vlasti, losim putevima i nestancima struje, kad kaplar jednom od njih u lice sasu pileci izmet. Ed bezeci zamalo ne upade u kanalizacioni otvor. Pretrca preko puta i sakri se ispod nadvoznjaka gde su se privezane koze nemirno micale u tami.

Osecao je miris mokrace. Ljudske i zivotinjske mokrace.

Nocni cuvari i cobani spavali su na svojim prostirkama.

Skriven u tami posmatrao je kako muzicari vicu na kaplara i ljutito ga guraju. Tek posto je kaplar nestao u kanalizacionom otvoru, Ed shvati da je bio svedok male odmazde. Smejuci se, prosao je ispod nadvoznjaka. Presao je put i proizudio dalje. Spustio je glavu, spremno prolazeci kroz nevidljivu kapiju i usao u pakleni geto Munsin.

Ed se nasao u gomili ljudi koja tece kao reka, neprestano se probijajuci napred. Prosjaci grunuse prema njemu. Grupe slavo-pevaca koji su za zivot zaradjivali laskajuci uticajnim gradjanima nagrnuse pored njega. "Trebalo bi da napisem pesmu za Mariju", pomislio je setivsi se kako je bilo kada je prvi put otisao kod nje u kancelariju. Njen radni sto nalazio se pored prozora i tog dana je bilo veoma toplo. Sunce je nemilosrdno bacalo zrake po njoj a ona je ipak ostala svesna svoje lepote i toga da se razlikuje od drugih. Ona je bila najjazovnija zena koju je ikada upoznao. Uvek mu je nekako izmicala, kao obavijena maglom, tek toliko da on to nikako nije mogao da shvati. Pozeleo ju je razmisljajuci tako o njoj.

Kupio je kikiriki susen na pesku. Dva zglobna kamiona protutnjase pored njega. Od izduvnih gasova koje su ostavili za sobom pripade mu muka i nije mogao da dise; od oblaka prasine u vazduhu ozedne. Zastao je kod jednog kioska i kupio bocu Fante1. Prodavacica je imala veliko debelo lice i telo ogromno zbog nekoliko ogrtaca u koje se bila uvila. Mnogo je pricala dok je on pio. Rekla je da vlasti namerno prave zamracenja kako bi obican svet morao da podmicuje sluzbenike u ministarstvu. On je vec bio popio cetvrt boce Fante kad ona dodade da je to u stvari bilo zbog toga sto vlasti preziru svoj sopstveni narod, sto zele da gradjani izađu na opasne drumove i nestanu u otvorenim kanalizacijama. Kada je ispio pola Fante, ona preinaci celu svoju teoriju. Rece da do nestanka struje dolazi zbog nekog unosnog posla sa generatorima.

"Vecina vojnih zapovednika poseduje kompanije", kazala je smejući se.

Njeno ogromno telo treslo se od smeha. Velikodusno lice, pomisli Ed. I on se smejaao zarazen njenom duhovitoscu. Ali onda, uozbiljivsi se, ona rece:

"Nije smesno."

On se jos uvek smejaao.

"Jedno dete u zajednickom dvoristu umrlo je zbog ovoga."

On popi Fantu i plati. Ona mu baci kusur na tezgu.

"Zao mi je sto to cujem, gospodjo," rece.

Ona ga mrko pogleda.

"Zali sebe." Potom, s neprijateljskim izrazom na licu, dodade:

"A ko ti je gospodja, ha?"

Petrolejska lampa obasjavala joj je celo. Ipak velikodusno lice, pomisli Ed nastavljajuci put kroz beskrajnu pijacu.

Dva lesinara kruzila su na nebu. Najpre nije bio siguran. Prosao je pored lesa nekog odraslog coveka na gomili smeca pored puta. Telo je napola bilo prekriveno ljuskama jama i trulim crevima krava i koza. Ljudi su se okupili i posmatrali les kao da ce iznenada ustati i uciniti nesto sasvim neobicno. Edu se cinilo da je tog mrtvog coveka vec negde video. Nije bio siguran. Kaplar? Nemoguće. Muve su uzurbano letele u polumraku. Ed se progurao kroz guzvu, uzeo jedan stap i njime poceo da ceprka po crevima na mrtvom telu. Od smrada smeca pripade mu muka. Skoro da je uspeo da gurne telo sa gomile, kad primeti da su mrtvaceve oci otvorene. Zurile su u njega. Guster pretrca preko mrtvacevog lica i on se iznenada pomeri. Gomile ljudi se razbezase. Bezali su preko puta i prevrtali tezge zureci da sto pre uteknu. Ed se zatetura unazad, dok mu se um mutio i bistrio kao losa veza u glavi. Mrtvac ustade i uperivsi u Eda goruci pogled rece:

"Najpre su oni srali po nama. Sada mi sami po sebi seremo."

Ed nije znao kuda da trci. Mrtvac polako podje prema njemu sireci bezbroj razlicitih mirisa. Ed krenu unazad. Mrtvac se zaustavi. Zatim podize desnu ruku upiruci jednim prstom u nebo kao neki sumanutu svestenik i rece glasom punim cudovisne energije:

"POBUNA!"

U tom trenutku Ed postade svestan nepodnosljive toplote. Vazduh se nije pomerao. Gomile ljudi su se gurale napred, prolazeci pored Eda dok nije zapao u reku zbrkanih pokreta koji su ga odneli od mrtvacu i njegove propovedi.

Musice doprese do njega po toj vrucini. Pirkao je vetar. Setio se Marijine potistenosti. Setio se kako je izgledala kada se vrati s posla, lica iscrpljenog i naboranog od prasine. Setio se kako je zapala u cudnu opsednutost smrcu. Pocela je redovno da cita umrlice primecujuci koliko strana u novinama one zauzimaju. Neprestano mu je skretala paznju na saobracajne nesrece, oruzane pljacke, placena ubistva, obredna ubistva, vojne presude na plazi.

Musice su mu uletale u nos i morao je snazno da duva u maramicu da bi ih izbacio. Shvatio je, po prvi put, kako Mariji mora da je bilo tesko. Plakala je zato sto je mogla da

dobije određeni posao ili unapredjenje samo da je imala malo manje postovanja za svoje telo. Priblizavajući se uskom grlu guzve i boreći se da se probije kroz taj uski prostor, setio se kako je cudna postajala kada bi nestalo svetla. Uznemirilo ga je to sto nikada nije bio svestan onog trenutka kada je ona pocinjala da se plasi mraka. Poce da se priseca sta mu je sve pricala. Kako je u straznjem dvoristu naterala zmiju da odvрати pogled od nje tako sto se ona sama zagledala u nju. Kako bi vojnici zaustavili autobus i oteli neku zenu iz čistog hira. Kako su jednog dana dok je sanjarila u kancelariji, tri muska duha usla kroz zidove i sa glavama okrenutim unazad, pokusala da je nateraju da sa njima vodi ljubav.

Svet bi da proguta njenu lepotu, pomislio je stizuci u uzak prolaz prepun ljudi. Neprilika je nastala zbog tezge neke zene. Miljama u okolini nije bilo vece tezge. Na njoj su bile nabacane aluminijumske kofe, kalendari, lavori, statuete, maske i lampe. Da bi ljudi mogli da prodju kroz tesan prostor izmedju tezge i puta moralo je biti nekog reda. Ali gomila se laktala i rvala. Onako pritisnutom sa svih strana, Edu za taj dan bi dosta svega. Pokusa da se okrene i vrati kuci s namerom da Mariju poseti nekog drugog dana, kad shvati da mu je teze da se vrati nego da nastavi put. Neka devojkа je kukala u gomili. Ed uspe da se probije i izadje iz guzve sav u znoju. Prolazeci pored prodavnice u kojoj su se prodavale imitacije prastarih rezbarija, Ed se seti neceg cudnog sto je Marija jednom kazala: da se jedan covek iz kancelarije zakleo da ce ona biti njegova, makar i po cenu magije. Iznenada, kao da je od gradske pometnje pocelo da mu se prividja, ucini mu se da svuda vidi Mariju. Zapazio je na tren njeno lice na licima starica. Video ju je u ocima zena koje su promicale na zadnjim sedistima motocikala. Cinilo mu se da ju je video s ledja, dok su joj glava i ramena nestajali na pijaci.

Prosao je nekoliko raskrsnica, preskakao odvođe da ga ne bi pregazili kamioni sa bezobzirnim vozacima i hvatao muve koje su mu ulazile u usi dok je osluskivao muziku iz brojnih prodavnica gramofonskih ploca. Pade mu na pamet da, kada kaos predstavlja boga neke epohe, onda bucna muzika biva glavni instrument tog bozanstva. Nije sasvim razumeo tu misao ali ona mu je razjasnila zasto oseca toliku privlacnost prema muzici koja ima jasne, strastvene, zestoke melodijske linije poput sila prirode. Setio se poslednjeg odlaska na plazu sa Marijom.

"I mora su nam poludela", rekla je ona, misleci na zrtve koje je more izbacilo na plazu kao odbacene molitve.

"Ovo su nova vremena", secio se Ed da je rekao. "Trebalo bi da dobijemo novu kozu da bismo mogli da se borimo. Trebaju nam nove pesme."

"Treba nam nov nervni sistem", dodala je ona, smejući se.

On zacu njen smeh kroz prozor. Dok je zurio ka njenoj sobi on shvati da njegovo predosecanje ne samo da se obistinilo, vec se umnozilo za sve one prepreke. Kada joj je cuo glas, proze ga neko cudno osecanje. Pokuca na vrata. Otvori ih njemu sasvim nepoznati covek.

"Izvolite, koga trazite?"

Ed zaviri u sobu. Grupa starih ljudi i žena stajala je oko kreveta.

"Mariju. Je li ona tu?"

"Ko ste vi?"

"Ja?"

"Da, vi."

Covek koji je otvorio vrata bio je razrok i lice mu je bilo prekriveno zamrsenom mrežom bora.

"Zovem se Ed..."

Tada ga Marija, slabim glasom, pozva da udje. Ed udje u tuzno okruženje. Stajao je sa ljudima okupljenim oko kreveta. Marija, u licu bledja nego ikad, do grla je bila pokrivena belim pokrivačem. Na glavi je imala crveni povež. Oci su joj bile groznicave. Izgledala je nesnosno mrsava, crte lica su joj postale ostre, oci se povecale. U sobi su se osećali mirisi karbolne kiseline, tamjana i životinjskih zrtava. Stare žene su je neprestano dodirivale i sasvim tiho saputale molitve. Starci su je posmatrali s neobjasnjivom tugom u ocima. Jedna lepa mala devojčica sedela je na krevetu pored Marije. Plakala je. Marijine oci su se neprestano lagano sklapale i naglo otvarale. Kada se činilo da je zaspala, ljudi okupljeni oko nje poceli bi da se razilaze. Devojčicu je majka morala da iznese iz sobe jer nije htela da se odvoji od Marije. Ed je još uvek mogao da čuje kako devojčica napolju place. Sedam sveća je treperilo u uglu sobe. Uskoro Ed ostade sam sa Marijom. Sede na krevet. Marija široko otvori oci i rece:

"Mislila sam na tebe."

Onda opet zatvori oci.

"Šta se desilo?"

"Ništa."

"Kako to misliš? Nesto nije u redu."

"Dobro sam."

Na stolu pored njenog kreveta stajalo je nekoliko bocica lekova. Svuda po sobi, kao da je dolazio travar, bilo je lavora punih vodice od trave sa grancicama i liscem po njoj. Na sva četiri zida stajali su fetiši i još jedan se nalazio na platnenom zastoru iznad vrata. Nikada ih ranije nije video u Marijinoj sobi.

"Stidim se i zao mi je što sam se poslednji put onako poneo."

Petrolejska lampa ispusti crni dim. Groteskne senke kradomice se uvukose u sobu. Zujali su komarci. Bilo je toplo i zagusljivo ali Marija se nije znojila.

"Ovaj ludacki grad mi je izbacio toliko prepreka na put i zadržao me te nisam mogao ranije da ti dodjem. Trebalo mi je vise od tri sata da stignem. Ali kako si mi ti, mila moja Marija?"

"Gledam smrti u oci", rece ona.

"Sta se desilo?"

"Niko ne zna. Moj ujak, travar, misli da sam se otrovala ili da me je ujela zmija."

"Zmija? Ma hajde!"

"Ne znam. Lose se osecam. To me je slomilo za dva dana. Ne mogu da jedem, da hodam, ne mogu nista da radim. Ovo je prvi dan da sam u stanju da s nekim razgovaram."

"Ne naprezi se", rece on dodirujuci joj celo. Oseti kljucalu vrelinu njene koze.

"Najzad su me otpustili s posla", nastavila je. "Juce sam dobila pismo, nedelju dana posto su ga poslali. Gde si ti bio sve ovo vreme?"

"Bio sam veoma glup. Treba me kazniti. Toliko si mi nedostajala. Zao mi je."

"Sacuvaj tu zalost za sebe", rece ona a lice joj zivnu.

"Ja povracam bar dva puta dnevno. Glava mi je kao carobnjakov bubanj. Sta mi znaci to sto me ti zalis? Mogla sam umreti dok tebe nije bilo."

"Cuj, nemoj biti tako nemilosrdna prema meni."

"A zasto da ne budem?"

"Znas koliko sam se namucio da dodjem ovamo danas."

"Pa sta? Ja tako putujem svakog dana. Svakog bozjeg dana. Kad se vracam s posla. Nisi ti jedini koji se mucis, znas."

Ed pogleda njeno lice, sjajne oci, i od iznenadne navale osecanja poce da place. Nije ga zagrlila niti tesila. Posmatrala ga je sjajnim, nesazaljivim ocima. Kada je uspeo da se sabere upitao je:

"Kako se sada osecas?"

"Dobro."

"Ozbiljno te pitam."

"Ozbiljno mi je dobro."

Obracala mu se kao nepoznatom coveku. U njenom glasu nije bilo narocite neznosti. Gledao ju je netremice. Ona se zagleda u tavanicu.

"Sanjao sam da si umrla", rekao je.

Ona zadrhta.

"Nisam jos."

"Mislio sam da to znaci da si prestala da me volis."

"Nikad se ne zna."

"Jesi li?"

Ona zatvori oci. Cutali su. Onda ona rece: "Ja sam sanjala da su te prodavacice na pijaci ubile kamenicama."

"Ne govori takve stvari."

"I u snu sam morala da umrem da bismo se oboje ponovo vratili u zivot."

"Plasis me."

Pogledala ga je kao da ga nikada ranije nije videla.

"Imas li snage da hodas?" upita je menjajuci temu razgovora.

"Zasto?"

"Toplo je ovde unutra. Hajdemo malo na svez vazduh."

"Imas li lavor?"

"Zasto?"

"Da to prihvatis u njega."

"Sta?"

"Nista."

Posmatrao ju je jedan dugi trenutak. Onda joj se približio. Ona se nasmesi.

"Bas ako ti ne smeta da te zarazim."

"Ma hajde, Marija."

Poljubio ju je strasno. Nije odgovorila. Usne su joj bile tople. Ponovo zadrhta i odgurnu ga od sebe.

"Mislila sam da te vise nikada necu videti."

"Nemoguće."

"Vidim te, u svakom slucaju, jedino kada ti nesto zelis."

"Nisi u pravu", rece on, osecajuci se prozirno i postidjeno.

"Hoces li nesto da popijes?"

"Ne, hvala."

"Danas sam rdjava domacica."

"Ne brini zato."

"U jednom snu koza mi se obratila tvojim glasom."

On je gledao u nju sav zbunjen.

"U jednom drugom snu sedeo si u nekoj mracnoj sobi i pevao. Niko te nije slusao osim mene."

On uzdahnu.

"Jesi li napisao neku novu pesmu?"

Zeleo je da joj kaze da namerava da napise pasmu posvecenu njoj, ali je odlucio da to ostane tajna.

"Jesam. Pisem pesmu o drvetu koje gori", lagao je.

Kad je izgovorio te reci, shvati da je to dobra zamisao.

"I sta je bilo sa drvetom koje gori?"

"Spalili su jedno u blizini nase kuce."

"Grad gori."

"Trebalo je da vidis to drvo."

"Trebalo je da ti vidis ono sto sam ja videla."

"Sta to?"

"Nista."

Ponovo ju je poljubio.

"Hajdemo napolje", rece.

"Ne mogu daleko."

"Prosetacemo samo malo."

Dok je razmisljala o tome on skide pokrivac sa nje. Bila je polunaga. Stomak joj je usahnuo. Oci su mu bile pozudne.

"Zar hoces da progutas bolesnu zenu?"

Poljubio joj je stomak i osetio tople mirise trava na njenoj kozi. Stavila je njegovu glavu na svoje pune grudi. On ih poljubi a ona jeknu. Potom ustade iz kreveta i uvi bele carsave oko sebe. Kostu su joj se cule.

"Kao neka baba sam", rece smejući se.

Oprala je zube, obukla se i stavila malo pudera na lice. Kada je zavrсила, rekla je:

"Spremna sam. Ako padnem, moras me pridržati. Ne zelim da se udavim u odvodnom kanalu."

Zagrlio ju je tako da se mogla osloniti na njegovu ruku. Izasli su u dvoriste. Na ulici ona rece:

"Vazduh je los."

Prošli su pored koliba i tezgi. Ona počeo groznicavo da govori reci koje su se čas cule a čas ne:

"Jedne noci, pre otprilike tri nedelje, izašla sam u toalet. Ispred toaleta sam ugledala coveka sa tri glave kako sedi. Pitala sam ga ko je, a on je progovorio tvojim glasom. Prestrasila sam se. Dok je govorio, svih njegovih sestoro ociju sjalo je prema meni u mraku. Tada sam začula neko siktanje. Osetila sam da mi je nesto dodirnulo nogu.

Utrcala sam unutra i lupala na sva vrata i ponovo izašla napolje sa lampom i nozem. Ali, onaj covek je bio nestao. Ispricala sam ljudima sta sam videla i pretrazili smo celo dvoriste, ali nista nismo nasli. Kada sam sledeceg dana otisla na posao onaj covek o kom sam ti pricala, koji mi je pretio vradzbinama, sedeo je za mojim stolom. Otisao je, ali kad god bi me kasnije ugledao cudno se osmehivao. Kada sam se toga dana vratila s posla razbolela sam se. Eto tako je bilo. Nisam mogla da zaspim bez svetla. Zasto nisi dolazio kod mene sve ovo vreme?"

Nije imao drugog opravdanja osim svoje tastine. Hodali su dalje. Ona nastavi:

"I sve ovo vreme sanjala sam neobicne snove. Proroci su me proganjali. Vizionari sa jednom nogom halucinirali su oko mene. Videla sam neke cudne visoke zene u crnom kako prosipaju so iz vreca. Prosipale su je sve dok nisu napravile jednu belu humku. Onda su je ponovo lopaticom vracale u vrece. Kada su to završile, ponovo su prosipale. Videla sam kako mrtvaci izlaze iz grobova i hodaju po pijacama. Kupovali su gari² i kola-orahe i zurili u ljude. Ja sam bila na moru a ti si bio ptica koja je odlazila. Da li ti stvarno odlazis?"

Napola uplasen, napola zbunjen, Ed se smeja. Ona Marija koju je mislio da poznaje pretvorila se u nesto drugo, usla u nedokucivu tamu. Neka cudna energija izbijala je iz njenog lica. Kao da joj je bolest izostrila duh.

"Ja umirem", rekla je.

Ed je uze za ruku.

"Svasta. Ne govori tako."

Hodali su cuteci.

"Hajde da se vratimo", rece ona posle nekog vremena. "Nemam dovoljno snage."

Okrenuli su se i posli nazad.

"Zasto mi ne pevas?"

Pevao je.

Nikada ranije nije pevao nikome na ulici. Pevao je o majstoru koji popravlja bicikle i koji sanja luckaste snove o tome kako vozi bicikl po moru. Pevao je o drugovima koji su poginuli u Gradjanskom ratu, o sumanutim vojnicima i pohlepnim policajcima, o deci koja su sve mrsavija, o zgradama u gradu koje tonu u zemlju. Pevao je o ljubavi, o svojoj ljubavi prema Mariji, njenoj ljubavi prema svetu. Te improvizacije ga ponese pa je pevao glasno, nadglasavši prodavnice ploca i ulicne trgovce koji vicu. Ona ga uhvati za ruku i rece:

"Dobro je."

On nastavi da peva. Tada ona dodade:

"Ili mislis da si Orfej?"

Prestao je da peva.

U blizini kuće sretose Marijinog ujaka travara. U kosi je imao zeleno pero i crveno platno oko pojasa. Sa njim je bio jedan lep mladic, ucenik.

"Udji unutra i odmori se pre sledeceg lecenja", rece on ostro Mariji.

Udjose u sobu. Marija leze u krevet neprestano gledajuci u Eda kao da ga poziva na ljubavnu igru. Ali kada joj je dodirnuo butine ona pogleda prema vratima i rece:

"Po ovoj vrucini cak su i komarci ljubomorni."

Lezao je cutke uz nju na krevetu. Slusao je kako glasno razmislja o tome da nadje novi posao, da zapocne novi zivot. Od vrućine postade pospan. Malo je spavao s glavom na njenim grudima. Njeno nepravilno disanje podizalo mu je i spustalo glavu. Onda ga ona iznenada probudi.

"Usao je duh u sobu. Poceo je da zuri u mene."

"Gde?"

Ona pokaza u pravcu sedam sveca koje su gorele u uglu. Nista nije video. Sede u krevetu. Jedna sveca se ugasi.

"Jesi li umoran?" upita ga.

"Volim te", rece on.

"To politicari kazu narodu."

"Ostacu s tobom nocas i zauvek. Nikada te necu napustiti. I kada ti bude bolje zeleo bih da se udas za mene."

Ona se zakikota a onda zacuta.

"Jesi li me cula?"

Ona je i dalje cutala. Onda usne pocese da joj drhte. I noge i ruke su joj se tresle. Oci je široko otvorila i uprla pogled u tacku ispred sebe, u nesto sasvim odredjeno ali nevidljivo.

"Da li ti je dobro?"

Jos vise je drhtala. Pripila se uz njega i zarila mu nokte u ruke dok je tako zurila napred. Krevet poce da podrhtava. Suze su joj tekle niz lice. Ed je, zabrinut, prodrma. Ona vrisnu tako prodorno da ga je trenutno zaglusila. Kada se povratio, bila je ustala iz kreveta i trcala po sobi, skupljala se uza zid i borila s necim nevidljivim sto kao da se okomilo na nju.

Ed joj pritrca, ali mu ona pobeze kao da joj je postao neprijatelj. On je uhvati i prikova za pod. Otimala se i grebala ga i udarala. Vikala je sablasnim, grlenim glasom:

"Pusti me! Odlazi! Ne vracaj se vise!"

Divlje se borila i do krvi ga izgrebla po vratu. Uzasnut, Ed pozva njenog ujaka. Kada je on usao u sobu, smirila se. Ed je odnese u krevet. Bila je bleđa, sklopljenih ociju i cinilo se da spava. Ujak poce da priprema trave. Posle nekog vremena Marija otvori oci i tuzno se zagleda u Eda.

"Idi," rece. "Ne zelim da me ovakvu gledas."

"Ne. Ne idem. Ostajem ovde nocas."

"A tvoja majka? Zar se nece zabrinuti za tebe?"

"Samo se ti odmaraj," rece on "i nemoj ni o cemu da brines."

Neko pokuca na vrata.

"Idi sada!"

"Necu."

"Docu cu kod tebe."

"Kada?"

"Kad budem mogla."

Vrata se otvorise i udjose Marijini rodjaci. Sa sobom unese tugu. Usli su u sobu srdito gledajuci Eda kao da on tu smeta, kao da je na neki nacin odgovoran za Marijinu bolest. Kada su usli, on ustade sa kreveta i ostade da stoji osecajuci se usamljenim, nepozeljnim. Marija mu rukom dade znak da pridje. Prisao je, a ona mu sapatom rece:

"Sta te je uopste navelo da pomislis da cu te cekati?"

"Ne razumem."

"Tako si grub prema meni."

"Oprosti mi."

"Bolje idi dok moji rođjaci ne učine da se osetis nepoželjnim."

On ostade još malo kraj nje, ali ona više ništa nije rekla. Oci joj postade bezivotne. Nije bio siguran da li je zaspala ili pala u komu. Onda joj se usne pomerise. On se nagnu.

"Mogla sam biti tvoja zauvek", rece slabim glasom.

Onda se sasvim umirila. On je prodrma.

"Nemojte!" rece njen ujak strogo.

Ed je čekao ali se Marija nije pomerala.

"Vreme je da podjete", dodade njen ujak.

Nesvestan svojih pokreta, Ed ustade, mehanicki pozdravi prisutne i posruci izadje u dvoriste. Prodje pored lepog mladog pomocnika. Dok je odlazio odatle, zbunjen, cinilo mu se da je u zutoj prasini nocnog vazduha cuo njen zvonki smeh.

Cudna je ona devojka, razmisljao je. Prolazio je pored dece koja su se igrala po uglovima ulica. Isao je precicama kroz straznja dvorista kuca i preskakao ulicne odvode sa ustajalom vodom. Zaista je cudna, i dalje je mislio dok je skretao prema glavnom putu. Troglavi covek ispred toaleta? Sta je to ona pusila? Nasmesio se kada se setio kako se jednog jutra probudio rano i cuo kako u klanici preko puta njihove kuce kolju kozu. U prvi mah je pomislio da ubijaju zenu. Ukljucio je alarm. Ljudi iz zajednickog dvorista postavili su mu to isto pitanje. Sta si pusio?

Kada je stigao do prepune pijace, on razabra brojne glave kako plutaju iznad plave izmaglice od prasine i mraka. Ljudi su se jos uvek vracali kuci sa svojih poslova u kasne sate ili iz poseta. Ulicni trgovci vikali su nazive svoje robe. Zacuo je povike "Lopov" negde u dubini pijace. Ti povici su kruzili vazduhom, sledila je galama, a onda su povici utihnuli. Prosao je pored tezge za kojom je neki covek rascupane kose drzao propoved. Ljudi koji su se tu okupili upozoravali su jedni druge da pazе na svoje dzepove jer su svestenici cesto povezani s lopovima.

Tada Eda iznenada obuze teska tuga. Na trenutak mu se pogled zamagli i u toj etericnoj magli on vide Mariju, svu blistavu u beloј haljini. Kada mu se pogled razbistrio, osecao se drugacije. Osecao je da je izgubio nesto iz zivota. Svuda je video Mariju. Pretvorila se u sovu koja odlece. Postala je macka. Pretvorila se u psa koji ga je sledio lajuci. Video je njene tamne oci u ocima pilica i koza. Psi su ga zalosno posmatrali. Obuze ga cudno osecanje da ga to ona posmatra kroz sve oci zivotinja, staraca i dece. Lepe mlade devojke

zurile su u njega kao da su sve znale. Dok se gurao kroz gomilu ljudi, daleko iza sebe zacuo je neciji glas kako ga zove:

"Ede! Ede!"

Pokusao je da stane ali ga je gomila gurala dalje. Nije vise cuo glas. Pritisnut sa svih strana i guran, kud god je pogledao video je, kao u umnozavajucem ogledalu, Mariju kako iscezava i izlazi iz njegovog vidokruga. Zatim zacuje neku viku koja je odjekivala po celoj pijaci u neskladu ushicenih glasova:

"Svetla su se vratila!"

Kuce, tezge sa elektricnim sijalicama, prodavnice, sve je odjednom zasvetlelo. Kao da se grad probudio iz sna. Ed se pridruzio klicanju. Osecao se kao da mu je kamen pao sa srca. Kao da je oslobodjen neke tajanstvene zaraze.

U uskom prolazu ispred prodavnice za dame uzbudjenje zbog svetla prerasio je u nekakvo komesanje. Gomila ljudi se gurala i rvala, a na licima im se ocrtavala nova energija. Svuda zavlada zbunjenost; ljudi kao da su trcali u svim pravcima. Nakon nekog vremena Ed shvati da se nasao u klopci izmedju gomile stoke koja se kretala i nepokretnog zida od gomile ljudi. Tada zacu da ga neko sasvim blizu zove:

"Ede! Ede!"

Pogleda oko sebe i u gomili ugleda lepog pomocnika; razdvajala ih je stoka. Kada je Ed video mladica, znao je sta se dogodilo.

"Marija..." viknu mladici i nacini beznadezan pokret rukom.

Ed je stajao zbunjen. Okrenuo se i posao bocnim putem. Pokusao je da dodje do pomocnika ali se nasao u stisci sa gomilom. Neko ga gurnu. On pade. Gomila ljudi, u svojoj histeriji, predje preko njega. Kada je ustao osecao je kao da su mu zglobovi poispadali iz casica.

"Ede! Ede!" zvao je mladici. "Ostani tamo. Dolazim preko."

Ali Ed nije mogao da stoji na jednom mestu. Supleo se i pao na robu sa tezge za dame. Kada je ustao ugledao je Mariju iznad sebe. Potom ona nestade a na njenom mestu je bila jedna sitna devojka sa nekim starijim momkom, mladog lica i neobicne brade. Ta sitna devojka pokaza na njega prstom i nesto viknu. Poce da skace gore-dole uzbudjeno upiruci prstom prema njemu. Trenutak kasnije Ed je cuo sta ona vice:

"Djrunk! Djrunk!"

Kada je ustao, roba sa tezge - maske, tanjiri, razne drangulije - kao da mu se zakacila za ruke.

"Djrun! Lopov!"

Poslednja rec krenu po pijaci i postade glasnija. Gomila se okrenu prema njemu. Ed pokusa da pobegne ali ga prodavacice uhvatise i napadose stapovima i kamenicama. Krv mu je tekla po licu i svetla ovoga sveta polako su nestajala u njegovim ocima. Pomocnik je stigao prekasno.

U dubini pijace, usred citavog tog nesklada glasova, jedna zena je pevala bolno drazesnim glasom. U Edovoj ulici elektricne sijalice su se njihale na povetarcu. Psi su lajali na prasinu. Vetar je uzdisao iznad krovova. Susedi su bili tihi a bracni parovi se pomirili. Edova majka je ostala budna te noci, slusajuci kako po celom tom mocvarnom kraju krekecu zabe.

Pripovetka "Kad se svetla vrate" (When the Lights Return) pripada zbirci *Zvezde novog policijskog casa*, kao i pripovetka "U gradu crvene prasine", objavljena u Mostovima br. 97, januar-mart 1994.